

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE GEOGRAFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE GEOGRAFIE

**TURISMUL TRANSFRONTALIER DIN PARTEA DE NORD-VEST A
ROMÂNIEI: JUDEȚELE SATU MARE ȘI SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG**

Rezumatul tezei de doctorat

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. CIANGĂ NICOLAE

Doctorand:

BÂTEA (căsătorită BOTA) CĂTĂLINA-MARIA

CLUJ-NAPOCA

2015

CUPRINS

LISTA FIGURILOR	6
LISTA TABELELOR	10
INTRODUCERE	12
1. FUNDAMENTELE TEORETICE ȘI METODOLOGICE	16
1.1. Suportul teoretic și conceptual.....	16
1.2. Considerații generale asupra arealului de studiu.....	18
1.3. Istoricul și metodologia cercetărilor.....	20
2. TURISMUL ȘI DEZVOLTAREA PRIN COOPERARE ÎN PARTEA DE NORD-VEST A ROMÂNIEI. JUDEȚELE SATU MARE ȘI SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG	29
2.1. Relațiile transfrontaliere româno-ungare în contextul conturării unei noi viziuni asupra frontierei.....	29
2.2. Istoricul și domeniile cooperării transfrontaliere româno-ungare.....	30
2.2.1. Cooperare transfrontalieră România – Ungaria, Programul PHARE CBC/ INTERREG III A (2004 – 2006).....	30
2.2.2. Programul de Cooperare Transfrontalieră ENPI Ungaria – Slovacia – România – Ucraina (2007 – 2013).....	35
2.2.3. Programul de Cooperare Transfrontalieră Ungaria - România (2007-2013).....	38
2.2.3.1. Colaborările româno-ungare în domeniul turismului transfrontalier.....	41
2.2.3.2. Cooperări și parteneriate în turism: analiza rețelei de actori participanți la Programul de Cooperare Transfrontalieră Ungaria-România, 2007-2013.....	58
2.2.3.3. Evaluarea parteneriatelor în turism prin intermediul anchetei.....	65
3. RESURSELE ATRACTIVE DIN PARTEA NORDICĂ A FRONTIEREI ROMÂNNO-UNGARE	73
3.1. Resursele atractive aparținând cadrului natural.....	73
3.1.1. Resursele atractive ale reliefului.....	73
3.1.2. Resursele climatice și rolul lor în dezvoltarea activităților turistice.....	74
3.1.3. Funcția atractivă a resurselor hidrografice.....	77
3.1.3.1. Resursele hidrografice de suprafață.....	77
3.1.3.2. Resursele hidrografice subterane.....	79
3.1.4. Resursele atractive biogeografice.....	84

3.1.4.1. Atractivitatea turistică a elementelor floristice.....	84
3.1.4.2. Atractivitatea turistică a faunei.....	86
3.1.4.3. Protecția naturii în zona de frontieră româno-maghiară aferentă județelor Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg.....	87
3.2. Resursele turistice de proveniență antropică.....	95
3.2.1. Edificiile cultural-istorice.....	95
3.2.2. Edificiile religioase destinate practicării cultului religios.....	101
3.2.3. Edificiile cu rol funerar și memorial.....	108
3.2.4. Monumente, statui, plăci comemorative.....	109
3.2.5. Edificiile turistice cu funcție culturală.....	109
3.2.6. Patrimoniul turistic aparținând culturii tradiționale rurale.....	113
3.3. Estimarea valorii potențialului turistic din județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg.....	117
3.4. Oferta turistică a județelor Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg. Analiză comparativă.....	126
4. INFRASTRUCTURA TURISTICĂ.....	129
4.1. Structurile de cazare.....	129
4.1.2. Distribuția teritorială a structurilor de cazare.....	130
4.1.3. Evoluția numărului de unități și a capacității de cazare.....	132
4.2. Structurile destinate balneoterapiei.....	148
4.3. Structurile de alimentație publică.....	156
4.4. Căile și mijloacele de transport.....	158
5. CIRCULAȚIA TURISTICĂ.....	163
5.1. Fluxul de pasageri înregistrat la frontieră.....	163
5.2. Sosiri ale turiștilor în structurile de primire turistică.....	167
5.3. Înoptările realizate de turiști în structurile de primire turistică.....	181
5.4. Durata medie a șederii.....	191
5.5. Axele turistice transfrontaliere.....	197
6. TIPURILE ȘI FORMELE DE TURISM PRACTICABILE ÎN JUDEȚELE SATU MARE ȘI SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG.....	200
6.1. Turismul de sănătate.....	200

6.1.1. Turismul medical.....	203
6.1.2. Turismul terapeutic.....	204
6.1.3. Turismul termal.....	205
6.1.4. Turismul de Wellness și SPA.....	205
6.2. Turismul cultural.....	208
6.2.1. Turismul patrimonial.....	209
6.2.2. Turismul religios.....	209
6.2.3. Turismul de vizitare.....	212
6.2.4. Turismul etnografic.....	215
6.2.5. Turismul creativ.....	215
6.2.6. Turismul legat de evenimente culturale.....	219
6.2.7. Trasee culturale tematice.....	219
6.3. Turismul de recreere.....	220
6.4. Turismul rural.....	222
6.5. Turismul de tranzit.....	225
6.6. Forme ale turismului de nișă practicabile în arealul de studiu.....	225
7. DIRECȚII STRATEGICE PRIVIND DEZVOLTAREA TURISMULUI TRANSFRONTALIER ÎN JUDEȚELE SATU MARE ȘI SZABOLCS-SZATMÁR- BEREG.....	229
7.1. Ierarhizarea centrelor turistice utilizând metoda rangurilor reale.....	229
7.2. Analiza SWOT a turismului transfrontalier din partea de nord-vest a României.....	241
7.3. Strategia de dezvoltare a turismului transfrontalier. Propuneri, obiective, proiecte.....	243
7.4. Obiective și priorități strategice ale dezvoltării turismului transfrontalier în județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg.....	245
CONCLUZII.....	255
BIBLIOGRAFIE.....	259
ANEXE.....	274

Cuvinte cheie: circulație turistică, cooperare transfrontalieră, infrastructură turistică, polarizare turistică, rețea, trasee culturale tematice, turism transfrontalier, turism de sănătate

INTRODUCERE

Lucrarea intitulată „Turismul transfrontalier din partea de Nord-Vest a României: județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg” își propune să evidențieze oportunitățile create prin instituirea relațiilor de cooperare transfrontalieră în vederea depășirii condiției periferice precum și a dezavantajelor care decurg din această poziție. Studiul se concentrează asupra părții nordice ale frontierei comune româno-ungare, mai exact asupra celor două județe învecinate, Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg, areal ce dispune de o poziție strategică avantajoasă, având graniță cu Ucraina iar pe un segment restrâns cu Slovacia, facilitând astfel cooperarea între aceste state.

Actualitatea cercetării este dată tocmai de tematica abordată, cu referire la posibilitatea accesării unor programe de finanțare care să stimuleze cooperarea transfrontalieră în domenii diverse, cu scopul de a contribui la revitalizarea și creșterea competitivității regiunilor de graniță. Cele două județe analizate se caracterizează prin vădite similitudini: sunt areale periferice, prezintă un nivel mai scăzut al calității infrastructurii de bază și turistice, se confruntă frecvent cu probleme de natură socială, economică, environmentală și dețin o ofertă turistică insuficient valorificată și promovată. Pe acest fundal, prezentul studiu își propune să reliefeze principalele domenii de cooperare transfrontalieră româno-ungară și implicațiile benefice ale acestor relații asupra turismului din regiune.

Arealul supus investigației se remarcă printr-un potențial turistic bogat; resurselor turistice aparținând cadrului natural li se asociază un patrimoniu antropic divers și valoros, însă mai puțin cunoscut și valorificat în scop turistic. Prin documentarea bibliografică, evaluarea parteneriatelor stabilite între actorii implicați în dezvoltarea turismului, colectarea și analiza datelor, se are în vedere conturarea unei imagini cât mai clare asupra situației turismului transfrontalier din nord-vestul României. În acest sens, studiul surprinde aspecte legate de resursele turistice aparținând cadrului natural (relieful, climatul și rolul său în turism, hidrografia și componenta biogeografică), patrimoniul cultural material și imaterial, cât și principalele surse de finanțare accesate pentru proiecte viabile în domeniul turismului transfrontalier. În cazul de față, studiul asupra valorilor naturale și culturale din regiune nu poate fi limitat la nivelul frontierei de stat. Se impune mai degrabă o abordare în context transfrontalier pentru a evidenția zonele de interes, punctele de interferență, importanța conectării traseelor turistice, necesitatea promovării ca destinație comună pentru a neutraliza competiția tot mai acerbă, elaborarea și implementarea unor strategii comune de management.

Dezvoltarea și răspândirea fenomenului turistic, atractivitatea beneficiilor pe care le implică, au impus necesitatea efectuării unor studii complexe la nivel internațional, național, regional și local. Astfel, cercetările din domeniul turismului pot deveni un instrument de mare

utilitate pentru sectorul public și/sau privat, întrucât furnizează informații prețioase despre stadiul dezvoltării turismului la un moment dat, permite efectuarea unor comparații și constituie un punct de plecare în elaborarea strategiilor de promovare ale unei destinații. Studiile realizate în domeniul turismului vizând potențialul natural și antropic, cererea, tendințele, oportunitățile și amenințările oferă o imagine clară decidenților și actorilor implicați în această sferă de activitate. Din acest motiv considerăm că, grație tematicii alese, metodologiei uzitate și abordării interdisciplinare, lucrarea aduce în discuție elemente de actualitate și deține un grad ridicat de importanță, în contextul în care arealul investigat reclamă conturarea unei imagini ca destinație turistică, promovare adecvată și mai ales asigurarea unor servicii de calitate, care să răspundă tendințelor turismului actual.

1. FUNDAMENTELE TEORETICE ȘI METODOLOGICE

Problematika frontierelor a captat dintotdeauna atenția istoricilor și geografilor deopotrivă, datorită rolului lor, și anume acela de separare a unor teritorii și comunități, definire a teritoriului național, devenind frecvent o sursă de conflict. Fie că sunt numite granițe, frontiere, hotare sau limite (Săgeată și Baroiu, 2004), acești termeni sunt utilizați pentru a face referire la spațiile marginale ale statelor, areale de întrepătrundere ale elementelor definitorii pentru comunitățile care intră în contact. Cu toate că termenul de separare reprezintă expresia unor diferențieri sub aspect politic, social, economic și cultural (Knippenberg și Markusse, 1999), în interiorul Uniunii Europene funcția inițială a granițelor, mai exact aceea de a trasa limite, tinde să se diminueze sub aspectul importanței. Conform noilor accepțiuni (Ilieș, 2003; Popa, 2006; Ricq, 2006; Medeiros, 2010; Milenković, 2012; Veema, 2012) remarcăm o schimbare a percepției în ce privește funcțiile frontierelor de stat, aceste linii de demarcație nu mai sunt văzute drept bariere ci punți de legătură, de apropiere între comunitățile situate de-o parte de și de alta a lor, de interes cultural dar mai ales economic.

În realizarea lucrării de față, se pleacă de la ipoteza că între dezvoltarea turismului și cooperarea transfrontalieră se poate stabili o corelație, urmare a faptului că:

- turismul reprezintă o punte de legătură, un exponent al dialogului între comunitățile aflate de-o parte și de alta a frontierei de stat. Proiectele cu caracter transfrontalier care au vizat domeniul turismului presupun o colaborare strânsă nu doar între beneficiari dar și între specialiștii din diverse domenii, consultați pe parcursul derulării acestora;

- pe de altă parte, instituirea relațiilor transfrontaliere are implicații benefice asupra turismului întrucât oferă întreprinzătorilor locali o serie de instrumente financiare necesare amenajării și reabilitării unor obiective sau creșterii vizibilității ofertei turistice.

Subiectul lucrării se plasează în sfera geografiei turismului, astfel că în vederea întocmirii sale vor fi utilizate, alături de metodele proprii, o serie de instrumente metodologice comune cercetărilor geografice în general. Paleta instrumentelor și metodelor de cercetare va fi completată de cele specifice științelor sociale dar și matematico-statistice (fig. 1):

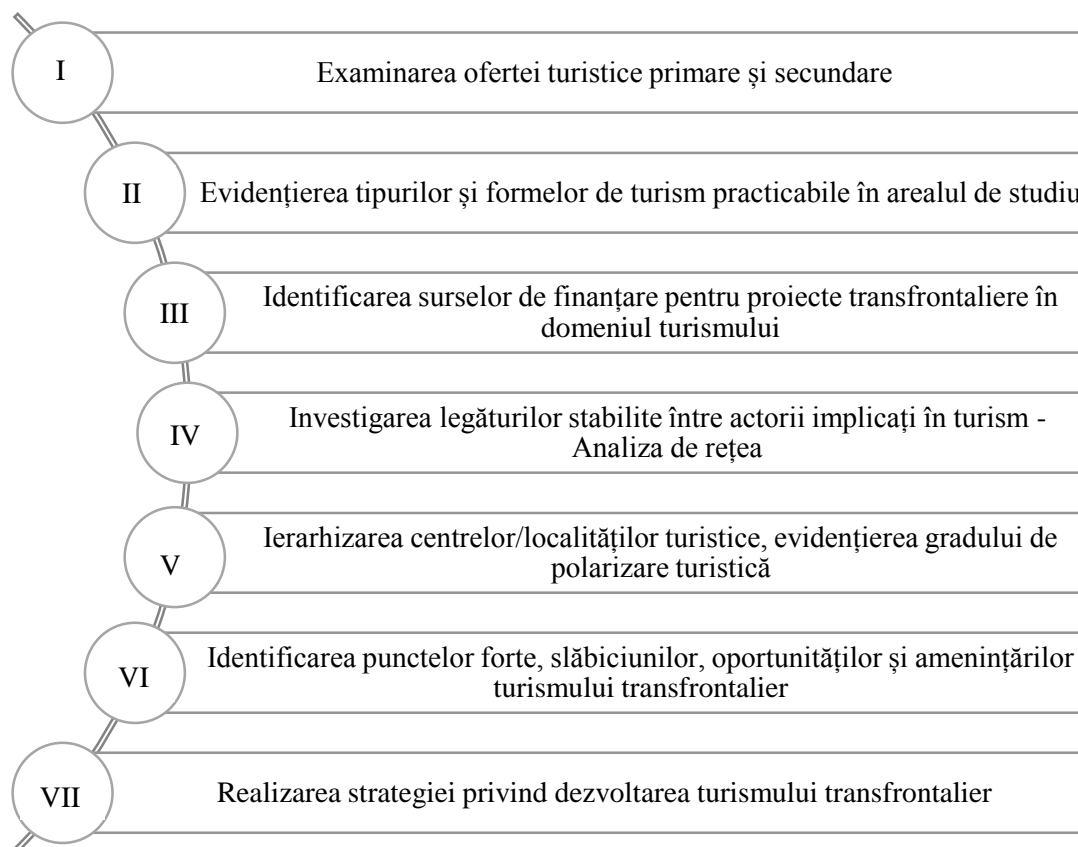

Fig. 1. Obiectivele studiului asupra turismului transfrontalier din partea de nord-vest a României

Realizarea acestui studiu în oglindă s-a bazat pe utilizarea unui complex de metode care facilitează cunoașterea realităților investigate la nivel detaliat. Pentru a surprinde aspecte legate de infrastructura turistică (evoluția bazei materiale, analiza acesteia pe localități, unități și categorii, capacitatea de cazare existentă) precum și circulația turistică (sosiri ale turiștilor și numărul înnopțărilor în structurile de primire turistică) metodologia uzitată este cea a *studiului longitudinal*. În acest caz, cercetarea a luat în calcul perioada 2000-2014, centrându-se asupra următorilor indicatori: numărul de unități și capacitatea de cazare existentă la nivelul județelor Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg, fluxul de pasageri înregistrat în punctele de trecere ale frontierei, sosirile și înnopțările realizate de turiști în structurile de primire turistică (pe categorii de turiști și tipuri

de structuri) și durata medie a șederii. Metoda permite evidențierea principalelor tendințe și schimbări care afectează anumite destinații turistice dar și a efectelor pe care factorii economici, sociali și psihologici le au asupra comportamentului turiștilor.

Metoda analizei de rețea reprezintă o metodă de bază în cercetarea turismului din perspectivă transfrontalieră. Definită drept un ansamblu de elemente aflate în interacțiune, rețeaua lansează ideea conform căreia pe baza colaborării și parteneriatelor se creează sinergii care dețin o capacitate superioară de a disemina creativitate, inovație și cunoștințe (Pechlaner et al., 2002). În opinia lui Hall (2004), rețelele și clusterelor dețin un rol important în dezvoltarea capitalului intangibil, devenind un punct de interes major în contextul dezvoltării regionale. Colaborarea în rețea mizează pe o gamă largă de relații de cooperare între organizații de altfel concurente sau instituții legate prin relații/tranzacții economice și sociale. Utilizarea metodei în lucrarea de față evidențiază faptul că industria turismului din arealul cercetat se caracterizează prin existența unui număr relativ ridicat de actori mici ce dețin resurse limitate, prin urmare obiectivul dezvoltării durabile devine greu de atins în acest context.

Dat fiind faptul că produsul turistic înglobează o serie de elemente (resurse turistice, facilități și servicii oferite la destinație, accesibilitate, imagine turistică), conceperea sa presupune un efort conjugat a unui număr ridicat de organizații, bazat pe cooperare. Rolul analizei de rețea este acela de a reliefa importanța încheierii unor relații inter-organizaționale transfrontaliere și de a facilita înțelegerea interacțiunii dintre aceste organizații. Pentru atingerea acestui obiectiv, studiul realizează o evaluare a parteneriatelor stabilite în turism în cadrul proiectelor derulate cu sprijin financiar FEDR, datele necesare fiind colectate prin intermediul chestionarului. Pe de altă parte, analiza și calculul indicatorilor (densitatea, centralitatea rețelei) se bazează pe utilizarea programului UCINET, versiunea 6.528 (dezvoltat de către Borgatti et al., 2002) iar reprezentarea grafică a fost elaborată prin intermediul soft-ului NetDraw, versiunea 2.141, creat de Borgatti (2002).

Metoda rangurilor reale face parte din categoria metodelor de ierarhizare multicriterială, eficiente în realizarea studiilor în profil teritorial întrucât permit întocmirea unor clasamente regionale, raportarea unităților teritoriale la nivelul mediu și evidențierea decalajelor între acestea. În vederea atingerii acestui deziderat am utilizat șase indicatori care prezintă relevanță pentru tema cercetării: potențialul turistic, capacitatea de cazare existentă, sosirile turiștilor în structurile de primire turistică, înnopțările efectuate de aceștia, durata medie a șederii și densitatea circulației turistice. Utilitatea metodei rezidă din avantajul major pe care îl conferă și anume posibilitatea atribuirii unei greutăți specifice fiecărui indicator utilizat, în funcție de însemnătatea sa în problematica studiată. Rezultatul obținut oferă indiscutabil o imagine asupra performanței entităților supuse investigației, putând constitui un punct de plecare în conceperea unor strategii

viabile de revitalizare a unităților cu performanță scăzută, probând, în același timp, eficiența acțiunilor promoționale întreprinse.

Metoda cartografică, folosită prin intermediul tehnologiei GIS, permite centralizarea informațiilor obținute prin metodele de obținere și acumulare a informațiilor, realizându-se astfel distribuția diferitelor componente supuse investigației și evidențierea relațiilor dintre acestea. În realizarea suportului cartografic al lucrării și efectuarea analizei spațiale, s-a utilizat programul ArcGIS, având ca bază hărți topografice și turistice, alături de informațiile cumulate în urma parcurgerii etapei de teren, documentării bibliografice și analizei datelor statistice.

Metoda de interpolare IDW (Inverse Distance Weighting sau metoda de interpolare cu inversul distanței) pleacă de la prezumția că influența unui anumit punct în raport cu altul descrește odată cu distanța. Metoda poate fi utilizată pentru estimarea valorii unui element dintr-o locație lipsită de date sau măsurători pe baza mediei ponderate a valorilor învecinate care sunt cunoscute. Cu cât valorile cunoscute se află la o distanță mai mică față de punctul pentru care se realizează estimarea, cu atât ele dețin mai multă influență în determinarea valorii decât punctele mai îndepărtate (Naoum și Tsanis, 2004). Pe scurt, coeficienții de ponderare sunt invers proporționali cu distanța dintre elementul cu valoare cunoscută și cel pentru care se dorește determinarea valorii. În cadrul studiului de față, metoda de interpolare cu inversul distanței vine în complinirea rezultatelor obținute prin intermediul aplicării metodei rangurilor reale, unitățile teritoriale aflate în vârful ierarhiei reprezentând centre polarizatoare ale cererii turistice și localitățile cele mai competitive din punct de vedere al amplorii activităților turistice desfășurate.

Metoda studiului de caz vine în completarea metodei analizei de rețea, fiind utilizată în cercetarea rezultatelor proiectelor implementate cu sprijinul acordat de Programul de Cooperare Transfrontalieră dintre Ungaria și România (2007-2013) dar și a amprentei acestora asupra turismului din regiune. În cadrul lucrării de față, studiul de caz devine o abordare eficientă întrucât oferă posibilitatea studierii fenomenului turismului transfrontalier în contextul în care acesta se produce, „cazul” referindu-se atât la grupul de actori implicați în turism cât și la comunitățile situate de-o parte și de alta a graniței.

În vederea evaluării parteneriatelor stabilite între actorii implicați în domeniul turismului transfrontalier cercetarea a urmărit realizarea unei *anchete* prin e-mail, desfășurate în perioada octombrie-decembrie 2014. Datele necesare au fost colectate prin intermediul chestionarului electronic, acesta fiind preferat celui clasic grație avantajelor pe care le conferă, și anume: posibilitatea de a cuprinde o arie largă de subiecți într-o singură acțiune, modalitatea simplă de trimitere, completare și returnare, obținerea unor date calitativ superioare deoarece respondentul acordă mai multă atenție răspunsurilor oferite fără a fi distras de alți factori.

Principalele metode utilizate în realizarea acestui studiu precum și justificarea utilității în cercetarea tematicii alese sunt redate sintetic în tabelul 1.

Tabel 1. Principalele metode utilizate în cercetarea tematicii alese

Denumirea metodei	Utilitatea sa
Metoda documentării bibliografice	delimitări conceptuale, realizarea istoricului cercetărilor și stadiului actual al cunoașterii
Metoda studiului longitudinal	evidențierea evoluției indicatorilor din turism pentru perioada analizată (2000-2014)
Metoda analizei de rețea	reliefează importanța stabilirii relațiilor transfrontaliere inter-organizaționale, evaluarea parteneriatelor în turism prin examinarea caracteristicilor rețelei
Metoda rangurilor reale	un instrument matematico-statistic care își dovedește eficiența în elaborarea de clasamente regionale, rezultatele obținute au evidențiat, în studiul de față, atractivitatea și competitivitatea turistică a celor mai importante localități din arealul de studiu și nu numai
Metoda cartografică	reprezentarea arealului investigat, realizarea cartogramelor și cartodiagramelor care surprind gradul de înzestrare turistică al teritoriului studiat
Metoda de interpolare IDW	utilizând valorile fiecărui punct și distanța dintre acestea, modelul rezultat conturează principalele tendințe care definesc un anumit fenomen, în cazul de față gradul de polarizare exercitat de principalele localități/centre turistice din arealul de studiu și împrejurimi
Metoda studiului de caz	evidențierea rezultatelor proiectelor transfrontaliere din domeniul turismului
Metoda anchetei	elaborarea și aplicarea chestionarului electronic, rezultatele obținute fiind utilizate în evaluarea parteneriatelor din domeniul turismului transfrontalier
Metoda analizei	centralizarea informațiilor dobândite anterior, prelucrarea lor, oferind răspuns la întrebările fundamentale ale studiului
Abordarea comparativă	investigația asupra ofertei turistice (atât primare cât și secundare) din cele două județe învecinate
Metoda sintezei	formularea concluziilor și a direcțiilor de dezvoltare ale turismului în arealul de studiu

2. TURISMUL ȘI DEZVOLTAREA PRIN COOPERARE ÎN PARTEA DE NORD-VEST A ROMÂNIEI. JUDEȚELE SATU MARE ȘI SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG

Cel de-al doilea capitol evidențiază istoricul și domeniile cooperării transfrontaliere româno-ungare, analizând prioritățile și măsurile vehiculate în cadrul celor trei programe: PHARE CBC/INTERREG III A (2004 – 2006), ENPI Ungaria – Slovacia – România – Ucraina 2007 – 2013 respectiv Programul de Cooperare Transfrontalieră Ungaria – România 2007-2013.

Analizând schimbările care afectează industria turismului (modificări în structura cererii, intensificarea competiției și necesitatea de face față cerințelor impuse de o clientelă devenită tot mai exigentă) tot mai mulți cercetători și practicieni din domeniu recomandă cooperarea drept strategie spre succes (Günther și Winkler, 2007). Valoarea și adevăratul sens al parteneriatelor decurg însă din relațiile de colaborare care leagă întreprinderi mici și mijlocii, organizații locale, asociații de turism, instituții și autorități locale (Bădulescu, 2013). Pe un astfel de fundal, cercetarea își propune să ofere o imagine asupra oportunităților create prin dezvoltarea parteneriatelor în turism, în acest sens se va recurge la rezultatele Programului de Cooperare Transfrontalieră Ungaria-România 2007-2013. Cele 104 proiecte realizate au vizat 9 domenii majore de intervenție și au implicat stabilirea unor colaborări între autorități locale și regionale, organizații non-profit și organisme echivalente celor de natură publică, denumite în continuare actori sau părți interesate (*stakeholderi*).

Urmând modelul propus de Timur și Getz (2008) cu privire la analiza de rețea a actorilor implicați în dezvoltarea turismului urban durabil, respectiv Durand și Nelles (2013) referitor la analiza rețelei de transport transfrontalier în regiunea Lille-Kortrijk-Tournai, o a doua etapă a presupus construirea matricelor utilizând drept variabile actorii implicați în sprijinirea cooperării în domeniul dezvoltării turismului transfrontalier. Aceste matrici reflectă conexiunile instituite între actorii prioritari, având drept parametri de analiză proiectele gestionate de către partenerii implicați în Programul de Cooperare Transfrontalieră Ungaria – România, derulat în perioada 2007-2013. În scopul evidențierii interacțiunilor dintre actori și al obținerii unor răspunsuri legate de stabilitatea, densitatea și centralitatea rețelei, demersul a urmat elaborarea matricelor în programul UCINET; în cadrul acesteia, existența unei relații a fost marcată cu 1 iar lipsa unui contact cu 0.

Densitatea legăturilor a fost calculată pe baza formulei: $D = \frac{2m}{n(n-1)}$, unde m înseamnă numărul legăturilor existente iar n reprezintă numărul actorilor (Scott et al., 2008). Ca regulă generală, cu cât densitatea contactelor stabilite între noduri este mai mare, cu atât probabilitatea recirculării resurselor în cadrul rețelei este mai ridicată.

Rețeaua actorilor implicați în proiecte vizând dezvoltarea turismului transfrontalier cuprinde un număr de 40 de noduri, parteneri în 30 de proiecte orientate către următoarele domenii de intervenție: dezvoltarea turismului, protecția mediului (a cărui componente se instituie drept resurse turistice de prim rang), cooperarea între comunități, promovarea cooperării în domeniul afacerilor și îmbunătățirea facilităților de transport transfrontalier. Între acești actori se stabilesc 80 de legături, ceea ce înseamnă o densitate a legăturilor efective de 0,1025 la care se adaugă o densitate a rețelei de 0,062 și un coeficient de clusterizare de 0,764 centralitatea grafului fiind de 0,2733 (valori regăsite în tabelul 2).

Din prisma analizei de rețea, rezultatele obținute reflectă faptul că intervențiile vizând domeniul cooperării transfrontaliere în turism sunt fragmentate, relativ slab focalizate și cu eficacitate mai redusă. În măsura în care dețin resurse umane și financiare suficiente, aplicanții pot depune cereri de finanțare și astfel derula simultan mai multe proiecte transfrontaliere. Din acest motiv considerăm ca fiind oportună o rețea mai densă, care se distinge printr-un nivel ridicat de centralitate al actorilor, aspect care facilitează comunicarea și propagarea mai rapidă a cunoștințelor și inovațiilor.

Tabel 2. Principalele caracteristici ale rețelei investigate

	Dezvoltarea turismului
Număr actori	40
Număr legături	80
Densitatea legăturilor efective	0,1025
Densitatea rețelei	0,062
Coeficientul de clusterizare	0,764
Centralitatea grafului	0,2733

Aceste caracteristici indică o rețea cu densitate redusă însă apreciem centralitatea unor actori precum: Agenția pentru Protecția Mediului Satu Mare, Agenția Județeană de Dezvoltare Teritorială și Gestionarea Mediului Szabolcs-Szatmár-Bereg, Muzeul Județean Satu Mare, Direcția Muzeelor din Județul Szabolcs-Szatmár-Bereg, Consiliul Județean Satu Mare, Primăria Carei și Inspectoratul pentru Protecția Mediului și Gospodărirea Apelor Tisa Superioară, între care se instituie legături bilaterale și complexe. Acestea sunt organizații implicate în proiecte de amploare, orientate spre protejarea, promovarea și valorificarea durabilă a resurselor aparținând cadrului natural, respectiv a patrimoniului cultural din regiunea de graniță româno-ungară.

În vederea evaluării parteneriatelor din cadrul rețelei menționate anterior, s-a efectuat un studiu pe un eșantion cuprins din 40 de actori implicați în proiecte vizând dezvoltarea turismului transfrontalier din nord-vestul României (județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg), implementate în cadrul Programului de Cooperare Transfrontalieră Ungaria-România, 2007-2013. S-a urmărit în acest sens istoricul și domeniile cooperării dintre aceste organizații, obstacolele întâmpinate, valoarea adăugată a cooperării, modalitatea, motivul și frecvența stabilirii contactelor cu partnerul/partenerii, factorii critici care pot asigura reușita colaborării.

Concluzia desprinsă în urma acestei anchete este că actorii prioritari identificați privesc deja cooperarea transfrontalieră drept soluție pentru depășirea problemelor comune, apreciind oportunitățile create prin astfel de parteneriate. Impedimentele aflate în calea unei colaborări lesnicioase sunt în primul rând procedurile îngreunate de depunere a proiectelor și dificultăți legate de găsirea unor potențiali parteneri, în lipsa unui sistem integrat care să cuprindă astfel de informații. Pentru organizațiile antrenate în acest proces, valoarea adăugată generată prin intermediul proiectelor de cooperare transfrontalieră este conferită în primul rând de stabilirea unor contacte durabile, urmată de sustenabilitatea proiectului implementat, accesul la soluțiile inovatoare și exemplele de bune practici, crearea unei imagini pozitive și creșterea încrederii în propriile forțe dar și parteneri. O cooperare de succes presupune o viziune comună și un angajament pe termen lung. Studiul a evidențiat, de asemenea, dorința de a stabili pe viitor contacte cu parteneri noi, disponibilitatea de a asigura transferul de cunoștințe și experiență către parteneri în vederea soluționării problemelor comune părților implicate.

3. RESURSELE ATRACTIVE DIN PARTEA NORDICĂ A FRONTIEREI ROMÂNNO-UNGARE

Analiza efectuată asupra resurselor turistice și determinarea potențialului turistic al microregiunilor identificate la nivelul județelor Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg (fig. 2), dezvăluie faptul că arealul de studiu deține un potențial turistic însemnat, cu bogate resurse termale și hidrominerale, completate de o gamă largă de vestigii și monumente istorice, edificii culturale și religioase, evenimente și manifestări tradiționale. Individualitatea regiunii este conferită în primul rând de resursele hidrominerale și termale, apreciate pentru proprietățile terapeutice dar încă neexploatate la adevăratul potențial, cărora li se alătură un patrimoniu cultural-religios remarcabil, conferit de prezența bisericilor medievale cu clopotnițe de lemn, turnuri zvelte și pictură murală.

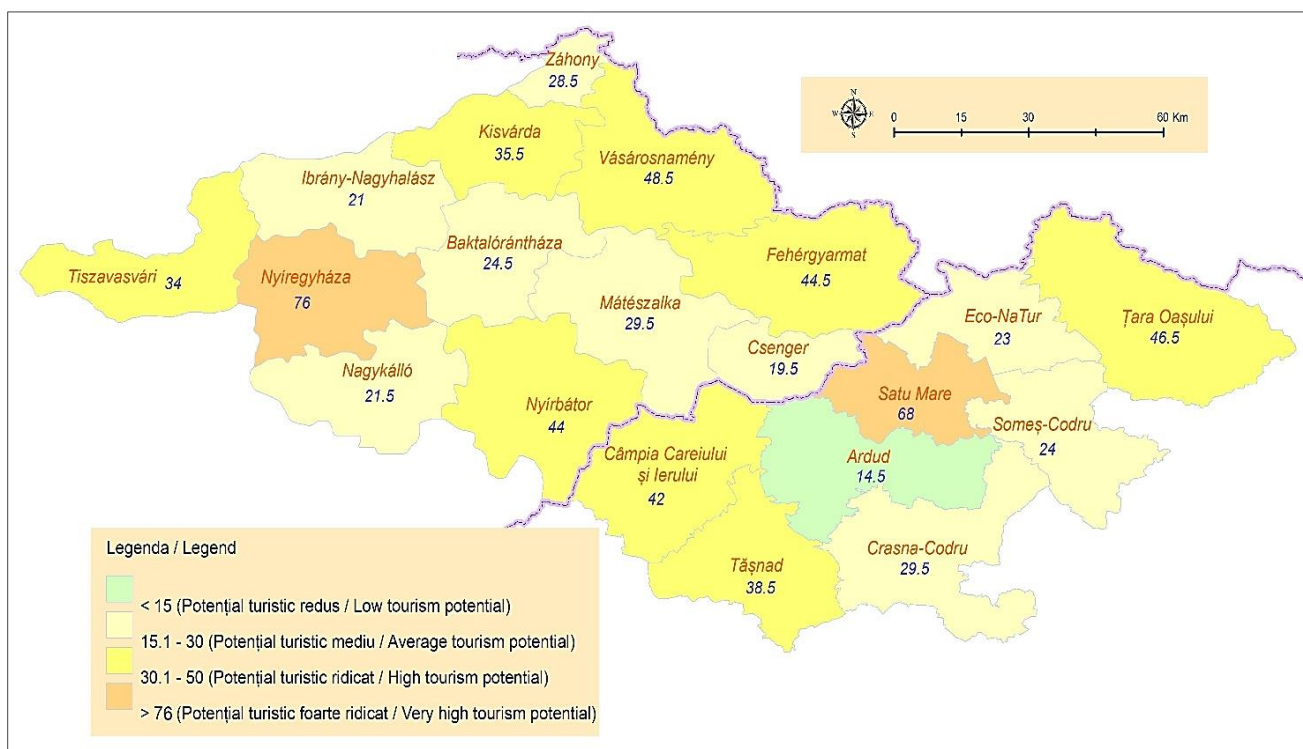

Fig. 2. Valoarea potențialului turistic din microregiunile județelor Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg

(Sursa: Bâtea, 2014a, p. 81)

Estimarea valorii potențialului turistic pentru cele 20 de microregiuni identificate în județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg a permis conturarea unei imagini asupra fondului turistic din acest teritoriu. Pe scurt, rezultatele obținute au relevat câteva linii directoare privind prioritizarea proiectelor și alocarea surselor de finanțare, astfel (Bâtea, 2014a):

- Satu Mare și Nyíregyháza apar ca microregiuni capabile să susțină dezvoltarea și promovarea unui turism polivalent (turismul curativ și de recreere bazat pe existența izvoarelor hipertermale valorificate prin intermediul amenajărilor aferente, turismul cultural susținut de patrimoniul valoros, compus din biserici, sinagogi, muzee cu profiluri variate și galerii, ansambluri urbane);
- dezvoltarea circuitelor cultural-religioase vizează microregiunile Vásárosnamény, Fehérgyarmat și Țara Oașului (deja conectate prin intermediul unei rute transfrontaliere intitulate Drumul bisericilor medievale în județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg), Nyírbátor (Sanctuarul Național al Ungariei de la Máriapócs care adăpostește icoana făcătoare de minuni a Fecioarei Maria) și Crasna-Codru (care deține un potențial turistic remarcabil, conferit de prezența unor valori precum biserica reformată din Acâș în stil romanic, bisericile de lemn din Corund, Bolda, Stâna și Lelei);

- dezvoltarea turismului de îngrijire a sănătății este sprijinită de prezența izvoarelor minerale și termale din Țara Oașului, Tășnad, Câmpia Careiului și Ierului, Crasna-Codru, Vásárosnamény, Fehérgyarmat, Nyírbátor și Mátészalka;
- turismul de recreere, deși de durată scurtă și medie, este foarte eficient ca urmare a beneficiilor care decurg din descoperirea unor locuri și experiențe noi. Valorificând cu precădere resurse turistice aparținând cadrului natural, acest tip de turism a găsit premise favorabile care să îi asigure dezvoltarea, cu precădere în microregiuni precum: Țara Oașului (în cadrul căreia se regăsesc valori precum Munții Oaș-Gutâi, lacul Călinești, râul Tur), Csenger, Fehérgyarmat și Vásárosnamény (Tisa și afluenții săi devenind țință predilectă pentru amatorii pescuitului sau practicării sporturilor nautice).

4. INFRASTRUCTURA TURISTICĂ

Capitolul 4 își propune să evidențieze relația între potențialul turistic și gradul de dezvoltare al infrastructurii turistice din arealul de studiu, element care susține valorificarea și exploatarea resurselor atractive dintr-un teritoriu. În acest sens, studiul urmărește prezentarea stadiului actual al infrastructurii turistice precum și evoluția sa în perioada 2000-2014.

În urma analizei efectuate asupra infrastructurii turistice din arealul de studiu se desprinde concluzia potrivit căreia, județul Satu Mare prezintă dotări mai modeste în raport cu potențialul turistic existent și comparativ cu județul ungar, acest neajuns putându-se păstra pe termen mediu. Analiza infrastructurii de primire turistică relevă concentrarea unităților de primire în cadrul municipiului Satu Mare, mai exact 48 de unități din cele 75 aflate în evidențele statistice, însumând aproape jumătate (47%) din capacitatea de cazare a județului. Conform datelor prezentate de către Institutul Național de Statistică sectorul turistic românesc se caracterizează, în linii mari, prin următoarele realizări:

- capacitate de cazare de 1.961 locuri, la nivelul anului 2014, aproape jumătate din numărul de locuri fiind asigurate de sectorul hotelier;
- doar 14 localități sunt înzestrate cu infrastructură de cazare (Satu Mare, Carei, Livada, Negrești-Oaș, Tășnad, Acâș, Botiz, Certeze, Moftin, Orașu Nou, Păulești, Urziceni, Vama și Vetis);
- constatăm regresul unităților de tip cabană turistică și taberelor școlare, urmare a gradului de uzură și lipsei investițiilor.

Cât privește sectorul turistic ungar, datele furnizate de către Oficiul Central de Statistică al Ungariei indică următoarele:

- capacitate de cazare superioară județului Satu Mare, ajungând în 2014 la 10.670 de locuri (însă din acest total domeniul hotelier deține o pondere de doar 15% în timp ce aproximativ 55% din capacitatea de cazare a județului Szabolcs-Szatmár-Bereg este asigurată de structurile de cazare nepermanente);
- 43 de localități sunt dotate cu infrastructură de cazare, între acestea se evidențiază în primul rând Nyíregyháza, care grupează 40 de structuri de primire turistică având o capacitate totală de 2.443 locuri;
- remarcăm edificarea unităților de cazare (de tipul pensiuni, camping, vile turistice) în cadrul unor așezări rurale care conservă obiective cultural-istorice, resurse de natură etnografică sau aparținând cadrului natural, precum Beregdaróc, Lónya, Kölcse, Tiszamogyorós, Tuzér, etc.

Analiza efectuată asupra amenajărilor destinate balneoterapiei relevă competitivitatea structurilor de acest tip edificate în județul Szabolcs-Szatmár-Bereg, caracterizate printr-o vizibilitate superioară în rândul turiștilor străini, paletă largă de servicii și tarife accesibile, însă concurența reprezentată de stabilimentele de acest tip din județul Satu Mare se intensifică (fig. 3).

Examinând baza de agrement a celor două județe, se remarcă o complementaritate a sa, întrucât parcurile termale și centrele de tip wellness prezente în sectorul turistic ungar sunt completate de dotările destinate practicării sporturilor de iarnă din stațiunea Luna Șes. În ce privește structurile de alimentație și tratament se constată faptul că acestea sunt mai bine reprezentate în comparație cu cele de agrement, acestea din urmă necesitând investiții în vederea diversificării paletei de servicii puse la dispoziția turiștilor.

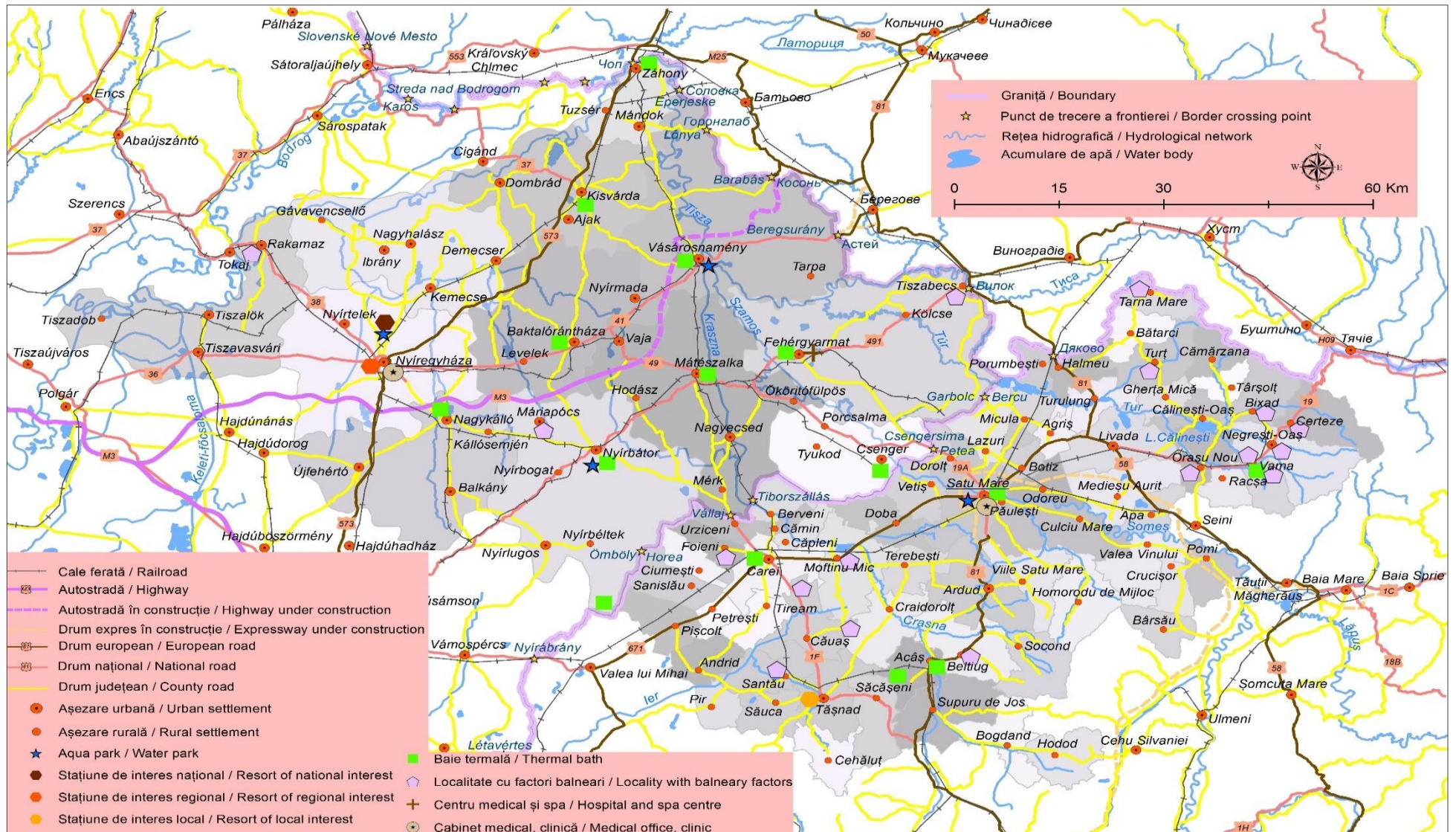

Fig. 3. Distribuția stațiunilor și localităților cu factori balneari din județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg (Sursa: Bătea, 2015, p. 505)

5. CIRCULAȚIA TURISTICĂ

În vederea analizei circulației turistice din arealul investigat, studiul se concentrează asupra a patru indicatori de bază care furnizează informații indispensabile acțiunilor de planificare turistică, și anume: traficul transfrontalier de pasageri, sosirile, respectiv înnoptările turiștilor în structurile de primire turistică din județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg și durata medie a șederii. Prin intermediul acestor indicatori se pot efectua analize pertinente asupra activității turistice desfășurate în regiune, întrucât oferă informații utile în cuantificarea fenomenului turistic și a efectelor sale.

5.1. Fluxul de pasageri înregistrat la frontieră

Analiza asupra mobilității umane în sectorul de frontieră româno-maghiar aferent județelor Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg (în cele trei puncte de trecere a frontierei Carei – Ágerdőmajor, Urziceni – Vállaj și Petea – Csengersima) pentru anul 2014 confirmă importanța punctului de trecere Petea – Csengersima (tabel 3). Remarcăm totodată ponderea covârșitoare a cetățenilor români care tranzitează acest punct, deținând aproximativ 76% din traficul transfrontalier total, cu mențiunea că aceștia provin și din județele învecinate (Maramureș, Sălaj și chiar Cluj).

Tabel 3. Circulația transfrontalieră înregistrată în cele trei puncte de trecere ale frontierei, anul 2014

Punctul de trecere a frontierei	Total	Români	Maghiari	Alte naționalități
Carei - Ágerdőmajor	3.179	174	2.998	7
Urziceni - Vállaj	575.384	414.154	13.143	26.087
Petea - Csengersima	1.623.580	1.235.518	241.956	146.106

(Sursa datelor: KSH, 2015)

5.2. Sosiri ale turiștilor în structurile de primire turistică

Pentru debutul intervalului analizat (anii 2000-2003) județul Satu Mare înregistrează un număr redus al sosirilor turistice, aspect corelat de asemenea cu numărul scăzut de unități de cazare, capacitatea modestă a acestora, valorificarea și promovarea insuficientă a resurselor atractive din zonă. Abia începând cu anul 2007 remarcăm o creștere apreciabilă, numărul sosirilor depășind 92.000 (79.486 turiști români și 13.195 turiști străini). Cu toate acestea, în anul 2013 județul Satu Mare prezenta o atractivitate redusă pentru turiștii străini, înregistrându-se doar 4.615 sosiri, situație care se ameliorează începând cu 2014, momentul marcând o creștere cu 58% a sosirilor turistice internaționale.

Datele referitoare la sosirile turiștilor în structurile de primire cu funcție de cazare turistică pentru județul învecinat evidențiază o valorificare superioară a fondului turistic. În acest caz, circulația turistică se orientează cu precădere către stațiunea de interes național Sóstó, care dispune de o bogată infrastructură de cazare, dotări pentru cură balneară și agrement, centrele urbane cu stabilimente balneare și obiective cultural-istorice valoroase. Valorile maxime atinse de acest indicator sunt specifice ultimilor doi ani, înregistrându-se 141.097 sosiri în 2013 și 147.829 sosiri în 2014 (fig. 4). Per ansamblu, tendința generală se înscrie pe o traiectorie ascendentă (anul 2014 evidențiind o creștere cu aproximativ 30% față de 2000).

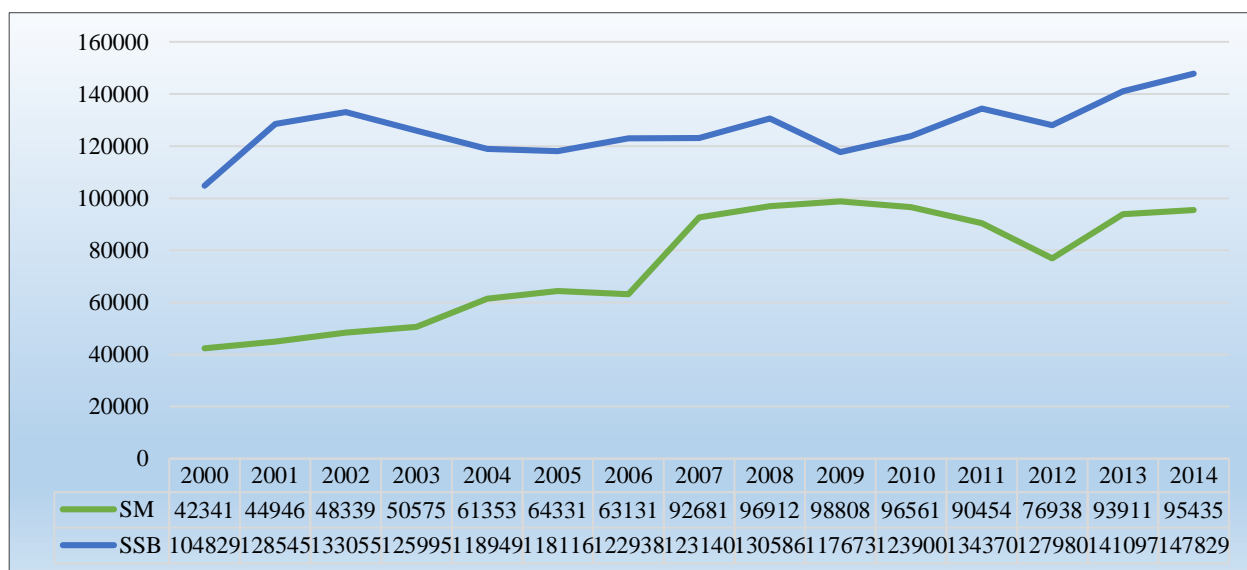

Fig. 4. Evoluția numerică a sosirilor turiștilor în structurile de primire turistică din arealul de studiu în perioada 2000-2014

(Sursa datelor: INS și KSH, 2015)

5.3. Înoptările realizate de turiști în structurile de primire turistică

Evoluția acestui indicator este în mare parte similară indicatorului menționat anterior, intervalul analizat (2000-2014) caracterizându-se în general printr-o tendință ascendentă în cazul județului Satu Mare, întreruptă însă la nivelul anilor 2002, pentru care se constată o scădere cu aproximativ 7% față de anul precedent și 2011-2012 (scădere cu 7% respectiv 13%) față de perioada anterioară (fig. 5). După revenirea înregistrată la nivelul anului 2013 (161.216 înoptări) remarcăm o nouă descreștere a valorilor indicatorului pentru anul 2014, deși, după cum s-a văzut anterior, sosirile turiștilor cresc ușor față de 2013. Cu toate aceste fluctuații, per ansamblu remarcăm faptul că indicatorul a crescut reprezentativ în decursul celor 15 ani, anul 2014 marcând o creștere cu aproximativ 46% față de începutul perioadei analizate. Pentru județul învecinat, numărul înoptărilor cunoaște valori considerabil mai mari, maximele fiind atinse în anii 2013 (290.302 înoptări) și 2014 (304.851).

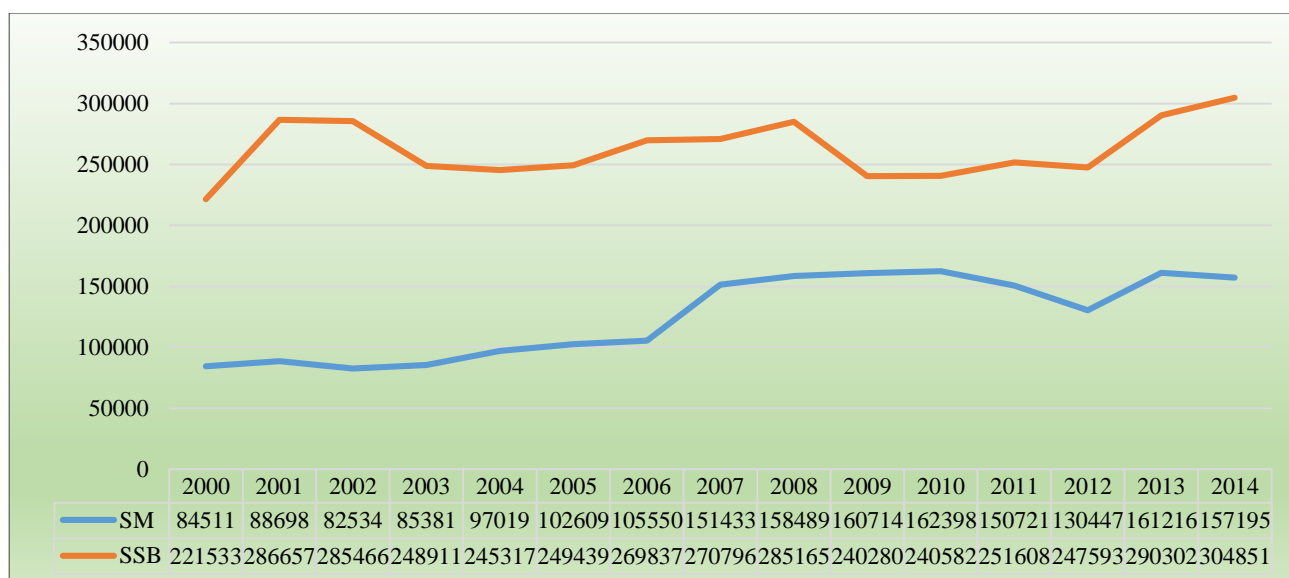

Fig. 5. Evoluția înoptărilor realizate de turiști în structurile de primire turistică în județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg în perioada 2000-2014

(Sursa datelor: INS și KSH, 2015)

5.4. Durata medie a șederii

Durata medie a șederii reprezintă un alt indicator elocvent pentru circulația turistică și care exprimă numărul de zile petrecut de către turist la locul de destinație. Durata sejurului poate fi calculată prin împărțirea numărului de înoptări înregistrate în structurile de primire turistică la numărul de sosiri turistice. Analizând evoluția acestui indicator în perioada 2000-2014 se constată faptul că durata medie a șederii fie scade în acest interval, fie cunoaște creșteri ne semnificative, depășind rareori pragul de 2 zile (fig. 6).

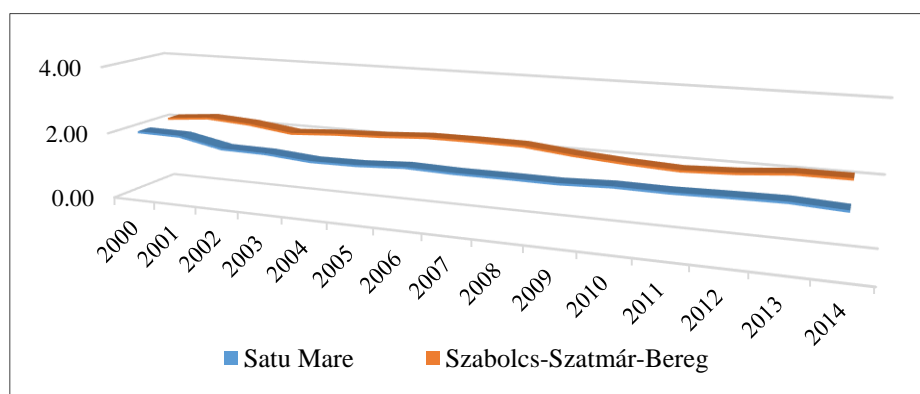

Fig. 6. Evoluția duratei medii a șederii în arealul de studiu în perioada 2000-2014

(Sursa datelor: INS și KSH, 2015)

Rezultatul obținut conduce la concluzia că resursele turistice din arealul de studiu nu sunt exploatate și promovate corespunzător, perioada de satisfacere a nevoilor curativ-recreative ale turiștilor sosiți aici fiind prea scurtă în comparație cu potențialul turistic al regiunii. Corelația între

numărul sosirilor înregistrate în structurile de primire și durata medie a sejurului indică faptul că, deși numărul turiștilor în arealul de studiu este într-o continuă creștere, durata șederii lor se diminuează ori se stabilizează, atingând valori modeste, semnalând mai degrabă o valorificare a potențialul turistic prin intermediul turismului de sfârșit de săptămână sau de tranzit. Situația curentă a turismului de sănătate, socotit drept pilon al dezvoltării turismului în regiune, ne oferă câteva explicații în acest sens. Regăsim, pe de o parte tarife prea mari, persoanele cu venituri medii și mici, aleg să își scurteze șederea, practicând cure mai scurte. Se remarcă, de asemenea, întâietatea acțiunilor promoționale centrate pe componenta ludică (parcuri acvatică) în detrimentul segmentului sănătății și al sportului.

6. TIPURILE ȘI FORMELE DE TURISM PRACTICABILE ÎN JUDEȚELE SATU MARE ȘI SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG

În examinarea și prezentarea tipurilor de turism practicate în arealul de studiu s-a pornit de la expresia tipologică menționată frecvent în literatura de specialitate, criteriul folosit fiind reprezentat de motivația care generează călătoria, și anume: turism de recreere, de îngrijire a sănătății (curativ), cultural și turismul de tip complex sau polivalent (Dinu, 2006; Cocean și Dezsi, 2009; Rîmboi, 2010). Aceasta a fost întregită de o serie de tipuri noi de turism (inclusiv de nișă), apărute relativ recent ca răspuns la schimbările semnalate la nivelul cererii turistice.

6.1. Turismul de sănătate

Marginalizat și aparent desuet, turismul de îngrijire al sănătății constituie o categorie reprezentativă pentru turismul românesc (Ciangă, 2007), adresându-se cu precădere grupei de vârstă bătrână. Grație multiplelor valențe medicale, sociale și economice pe care le deține, turismul curativ se înscrie pe o traiectorie ascendentă la nivel mondial, ultimele tendințe marcând trecerea către turismul de sănătate. Acesta din urmă reunește sub cupola sa atât turismul curativ tradițional cât și pe cel de wellness (Smith și Puczkó, 2009; Stăncioiu et al., 2013), promovând adoptarea unui nou stil de viață în cadrul căruia un regim alimentar echilibrat, practicarea sportului și relaxarea joacă un rol esențial (Firu, 2006). Pe un astfel de fundal, localitățile cu factori balneari din arealul de studiu preiau tardiv acest curent în încercarea de restructurare a ofertei balneare.

6.2. Turismul cultural

Materia primă a turismului cultural însumează o gamă variată de obiective, devenite puncte turistice de maximă atractivitate: situri arheologice, castele, cetăți, reședințe nobiliare, biserici și mănăstiri, muzee și colecții, teatre, memoriile legate de anumite personalități istorice și literare. Analiza resurselor de acest tip dezvăluie faptul că la nivelul arealului de studiu cea mare concentrare de edificii culturale se regăsește în cadrul centrelor urbane (Satu Mare, Nyíregyháza,

Nyírbátor și Carei) în vreme ce lumea rurală conservă un patrimoniu intangibil autentic (tradiții și obiceiuri legate de sărbători religioase, ocupații tradiționale). Cercetarea întreprinsă evidențiază multitudinea resurselor de acest tip, în primul rând ponderea ridicată a lăcașurilor de cult urmate de obiectivele cultural-istorice. Prezența componentelor patrimoniului construit cu trăsături inedite sau unice, precum situl arheologic de la Medieșu Aurit, cetatea de pământ din Szabolcs, biserica romanică din Acâș, cimitirul reformat din Szatmárcseke, bisericile cu clopotnițe de lemn din regiunea Sătmarului, alături de zestrea intangibilă a arealului de studiu constituie premise favorabile dezvoltării turismului patrimonial transfrontalier (Bâtea și Nicula, 2014).

6.3. Turismul de recreere

Această formă de turism valorifică o paletă variată de resurse și vizează satisfacerea nevoilor recreative, implicând cu precădere populația urbană, antrenată în activități solicitante. Este practică de toate grupele de vârstă (mai ales tineri și populația matură) și prezintă un caracter sezonier, vara și iarna constituind vârfurile cererii turistice (Cocean și Dezsi, 2009; Rîmboi, 2010). La nivelul arealului de studiu, datele statistice disponibile confirmă predominanța turismului de distanță mică și durată scurtă (1-3 zile), echivalent de regulă sfârșitului de săptămână, practicat cu precădere în zonele împădurite, malurile râurilor și lacurilor.

6.4. Turismul rural

În arealul de studiu turismul rural găsește condiții prielnice pentru dezvoltarea sa în special în Ținutul Codrului, Țara Oașului, nordul regiunii Szatmár, Bereg și Rétköz, acestea conservând elemente de arhitectură tradițională, instalații de tehnică populară, ocupații și meșteșuguri (țesutul, olăritul), credințe, obiceiuri străvechi și manifestări populare. Aceștia li se alătură satele șvăbești din zona Careiului (Petrești, Urziceni, Căpleni) și Beltiug, care păstrează o serie de obiceiuri legate de sărbători (precum chirbaiul sau funca), gospodării tradiționale (cu piese de mobilier pictat și o mare varietate de unelte de uz gospodăresc), aromele bucătăriei și soiuri de vin nobil păstrat în pivnițe. Produsul turistic rural din acest spațiu poate cuprinde, pe lângă serviciile de cazare, participarea turiștilor la festivaluri și sărbători, itinerarii cicloturistice, partide de vânătoare și pescuit, drumeții, echitație, vizite în atelierele artizanilor, achiziționarea unor produse locale.

6.5. Turismul de tranzit

Turismul de tranzit se practică frecvent în arealul de studiu, încurajat fiind de poziția periferică și vecinătatea cu Ucraina, respectiv Slovacia și mai ales de acordurile privind micul trafic de frontieră. Din perspectiva gradului de mobilitate și accesibilitate, localitățile care pot fi integrate cu succes în trasee ale turismului de tranzit sunt situate în proximitatea rutelor: Satu Mare – Petea – Mátészalka; Satu Mare – Halmeu – Vylok; Carei – Urziceni – Nyírbátor; Kisvárda – Záhony – Ujgorod sau Vásárosnamény – Beregsurány – Berehove. Marea provocare pentru

turismul de tranzit este dacă și în ce mod acesta poate fi asociat turismului de vizitare a obiectivelor naturale și/sau antropice din apropierea axelor de transport pentru a-i spori rentabilitatea.

6.6. Forme de turism de nișă practicabile în județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg

Turismul de nișă poate aduce beneficii substanțiale întrucât ambele județe dețin resurse care să-i susțină dezvoltarea, din păcate remarcăm lipsa unei strategii coerente în acest sens și numărul redus al inițiativelor private axate pe acest segment. Prin varietatea formelor sale, turismul de nișă oferă soluții viabile de prelungire a duratei de ședere a turiștilor atât în stațiuni, cât și în spațiul rural, impulsționând promovarea produselor agro-alimentare, ecoturismului, reînvierea tradițiilor etnofolclorice și festivalurilor cu specific local, componente capabile să aducă un plus de valoare ofertei turistice. În urma analizei resurselor turistice din arealul de studiu, au fost identificate o serie de activități care pot fi exploatate sub forma turismului de nișă (tabel 4).

Tabel 4. Activități turistice practicabile în arealul de studiu

Activități balneare, wellness și SPA	Vânătoare și pescuit
Vizitare obiective cultural-istorice	Camping
Turul edificiilor religioase	River rafting
Vizitare parcuri și grădini	Motocros
Degustări (atât băuturi cât și preparate locale)	Drumeții și odihnă
Participare la evenimente (sărbători, hramuri)	Practicarea sporturilor de iarnă
Cumpărături	Fotografiat
Turism de afaceri	Birdwatching

7. DIRECȚII STRATEGICE PRIVIND DEZVOLTAREA TURISMULUI TRANSFRONTALIER ÎN JUDEȚELE SATU MARE ȘI SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG

7.1. Ierarhizarea centrelor turistice utilizând metoda rangurilor reale

Investigația a urmărit să evidențieze gradul de polarizare exercitat de centrele turistice identificate în arealul de studiu. Analiza nu putea face abstracție de unitățile administrativ-teritoriale învecinate, precum: Debrecen (reședința județului Hajdú-Bihar), Hajdúszoboszló (cel mai popular complex balnear din Nordul Marii Câmpii), Hajdúböszörmény (centru balnear), alături de orașele limitrofe aparținând județelor Bihor, Sălaj și Maramureș. Adaptând modelul aplicat de Nelea (2006) în vederea ierarhizării multicriteriale ale statelor membre ale Uniunii Europene, pe baza indicatorilor calității vieții, întrebuintarea metodei în cazul lucrării de față a presupus:

- selectarea unităților teritoriale (40 la număr), provenind atât din județele arealului de studiu cât și din cele limitrofe, dar și a următorilor indicatori: potențialul turistic; capacitatea de cazare existentă (2014); sosirile turiștilor în structurile de primire turistică (2013);

înnopțările realizate de aceștia (anul 2013); durata medie a șederii și densitatea circulației turistice în raport cu populația rezidentă a unităților teritoriale incluse în analiză;

- determinarea rangurilor reale parțiale (R_j^i) pentru cei șase indicatori selectați, conform formulei:

$$R_j^i = n - \frac{a_j^i - a_j^{min}}{a_j^{max} - a_j^{min}} (n - 1), i = 1, 2 \dots n; j = 1, 2 \dots m; \text{ unde:}$$

a_j^i = nivelul indicatorului j în unitatea teritorială i

a_j^{min} = nivelul indicatorului j în unitatea teritorială cu performanța minimă

a_j^{max} = nivelul indicatorului j în unitatea teritorială cu performanța maximă

n = numărul de unități teritoriale

m = numărul indicatorilor incluși în analiză

Astfel, unitatea teritorială care obține performanța maximă (a_j^{max}) va dobândi rangul 1 în timp ce unitatea teritorială cu performanța minimă (a_j^{min}) se va situa pe poziția cu rangul n .

- agregarea rangurilor parțiale R_j^i pentru fiecare indicator j , procedeul realizându-se sub forma unor medii ponderate. Ponderea p^j acordată fiecărui indicator j va ține cont de relevanța acestuia pentru scopul cercetării. Suma acestor ponderi este egală cu unitatea sau 100% dacă se exprimă procentual (tabel 5).

Tabel 5. Agregarea rangurilor parțiale

Indicator	Ponderea p^j
Potențialul turistic	28
Capacitatea de cazare existentă	16
Sosirile turistice	18
Înnopțările turiștilor	18
Durata medie a șederii	14
Densitatea circulației turistice	6

- calcularea rangului final real pentru fiecare unitate teritorială i , etapă ce presupune determinarea mediei ponderate a rangurilor parțiale obținute anterior:

$$\bar{R}_j = \frac{\sum_{j=1}^m R_j^i p^j}{100} \quad i = 1, 2 \dots n$$

- stabilirea ierarhiei finale, clasamentul celor 40 de entități realizându-se pornind de la valoarea cea mai redusă a rangului final (indicând performanța maximă) la valoarea cea mai mare a sa (indicativ al performanței minime). Rezultatele obținute în urma aplicării metodei rangurilor asupra performanței actuale atinse de aceste localități în domeniul

turismului (tabel 6) constituie un punct de plecare în conceperea unor strategii viabile pentru revitalizarea unităților cu randament scăzut.

Tabel 6. Ierarhizarea centrelor turistice conform rangului final real

Poziție	Localitate	Rang final real
1	Hajdúszoboszló	6,06
2	Debrecen	14,07
3	Nyíregyháza	21,32
4	Satu Mare	26,82
5	Baia Mare	28,39
6	Hajdúböszörmény	29,51
7	Vásárosnamény	29,54
8	Nyírbátor	29,98
9	Marghita	30,60
10	Mátészalka	31,55
11	Tiszavasvári	32,05
12	Tășnad	32,65
13	Negrești-Oaș	32,91
14	Fehérgyarmat	32,97
15	Carei	33,06
16	Kisvárd	33,20
17	Tăuții Măgherauș	33,70
18	Ulmeni	33,75
19	Vama	34,13
20	Șomcuta Mare	34,17
21	Csenger	34,58
22	Cehu Silvaniei	34,84
23	Rakamaz	35,05
24	Tizsador	35,51
25	Acăș	35,69
26	Tiszabecs	35,72
27	Orașu Nou	36,06
28	Nagykálló	36,18
29	Dombrád	36,24
30	Moftinu Mic	36,35
31	Baktalórántháza	36,91
32	Livada	37,02
33	Certeze	37,17
34	Levelek	37,45
35	Vetiș	37,98
36	Záhony	38,29
37	Botiz	38,33
38	Urziceni	38,48
39	Tuzér	39,20
40	Kemecse	39,28

Clasamentul celor 40 de entități teritoriale evidențiază câteva aspecte demne de menționat:

- performanța superioară și atractivitatea ridicată exercitată la nivelul arealului Hajdúszoboszló-Debrecen, din județul Hajdú-Bihar. Potențialului turistic natural remarcabil, conferit de prezența apei termale medicinale valorificate prin intermediul unor amenajări complexe, i se alătură o bază de cazare diversificată și unități de alimentație publică, un patrimoniu construit de calitate și renumele de care se bucură Debrecen în plan academic;
- următoarele poziții în ierarhie sunt ocupate de centrele administrative Nyíregyháza și Satu Mare, oferta lor turistică axându-se în principal pe turismul curativ, de recreere, agrement dar și cultural;
- la distanță redusă față de Satu Mare se află Baia Mare, reședința județului Maramureș (valorile naturale din proximitate, atracțiile turistice de factură culturală, evenimentele găzduite au atras în anul 2013 aproximativ 59.000 de turiști iar în 2014 circa 61.000), urmat de Hajdúböszörmény (popular în rândul turiștilor care vizitează Nordul Marii Câmpii datorită calității și facilităților destinate practicării turismului de sănătate);
- pe poziția a VII-a se clasează Vásárosnamény, performanța obținută reflectând un grad superior de valorificare al resurselor turistice existente prin intermediul amenajărilor destinate practicării turismului de sănătate, recreere și agrement;
- ierarhia include în continuare orașele Nyírbátor, Marghita, Mátészalka și Tășnad, a căror atractivitate turistică rezultă în urma valorificării resursei termale. În aceste locații se fac investiții pentru modernizarea structurilor destinate practicării curei balneare, diversificarea serviciilor destinate recreerii și agrementului, includerea obiectivelor culturale în trasee tematice transfrontaliere, participări la târguri de turism;
- pe poziția următoare se regăsește orașul Negrești-Oaș, care în ciuda potențialului natural și antropoc pe care îl deține, se caracterizează momentan printr-o performanță modestă: capacitate de cazare existentă de 134 locuri și număr de sosiri înregistrate în structurile de primire în scădere. Finalizarea stațiunii Luna Șes se numără printre prioritățile stringente ale autorităților, printre rezultatele preconizate numărându-se revitalizarea turismului din acest areal;
- municipiul Carei se situează pe poziția 15, remarcăm faptul că în ciuda existenței unor resurse diverse care permit practicarea turismului cultural, de sănătate și tranzit, deține o ofertă de cazare subdimensionată (doar două moteluri potrivit evidențelor statistice, cărora li se alătură, conform cercetărilor proprii, câteva pensiuni și un camping cu căsuțe și rulote);
- un grad de polarizare turistică redus caracterizează localitățile: Vetiș (deține un singur obiectiv de interes turistic, biserica reformată și, în ciuda distanței reduse față de municipiul Satu Mare, nu reușește să preia decât o parte nesemnificativă a cererii), Záhony (oraș de tranzit), Urziceni (punct de trecere al frontierei cu un flux modest de pasageri), Tuzsér (un singur obiectiv turistic notabil, Castelul Lónyay) și Kemece (2 structuri de primire turistică de tipul vilei totalizând 16 locuri).

7.2. Analiza SWOT a turismului transfrontalier din partea de nord-vest a României

Puncte tari	Puncte slabe
<p>- existența unei game largi de resurse turistice, atât naturale (izvoare termale, minerale, rețea hidrografică de suprafață, arii naturale protejate) cât și antropice (obiective cultural-istorice, edificii religioase, resurse de natură etnografică, manifestări culturale, etc.);</p> <p>- valorificarea resurselor geotermale prin intermediul stabilimentelor destinate curei balneare, activitate care permite o durată a șederii mai îndelungată și desfășurare inclusiv în afara sezonului estival;</p> <p>- prioritizarea turismului de sănătate, susținut de valențele terapeutice ale izvoarelor și amenajărilor cu tradiție de la: Satu Mare, Tășnad, Nyíregyháza, Nyírbátor, Kisvárd, etc.;</p> <p>- accesarea fondurilor structurale ale căror intervenții se concentrează asupra dezideratului dezvoltării durabile integrate;</p> <p>- inițiative transfrontaliere în materie de promovare a resurselor naturale, protecția și promovarea patrimoniului cultural (tangibil și intangibil), investiții în transporturi și educație;</p> <p>- ofertă bogată în ce privește structurile de primire cu funcțiuni de cazare turistică;</p> <p>- intensificarea fluxului uman transfrontalier, mai ales în punctul Petea – Csengersima, înregistrându-se în anul 2014 un trafic cu 20% mai mare decât în 2012;</p> <p>- creșterea sosirilor turistice, atât în județul Satu Mare (cu 20% mai mulți turiști în 2014 comparativ cu 2012) cât și în județul Szabolcs-Szatmár-Bereg (o creștere de circa 14% la nivelul anului 2014 față de 2012);</p> <p>- inițiative transfrontaliere de concepere a unor produse turistice competitive (traseele tematice) și</p>	<p>- degradarea avansată a unor stabilimente balneare ce valorifică izvoarele minerale din zona Oașului (Puturoasa, Bixad, Turț-Băi) dar și uzura constatată în cazul unor proiecte aflate momentan în stadiu de conservare din lipsa investițiilor (Beltiug);</p> <p>- distrugerea unor clădiri istorice (biserica de lemn din Soconzel) și deteriorarea continuă patrimoniului cultural, aspect ce conduce la intervenții de reabilitare foarte costisitoare și măsuri de valorificare prin turism nerentabile (Castelul Vécsey din Livada, Castelul Lónyay din Medieșu Aurit, conacul Domahidy din Kisnamény);</p> <p>- slaba promovare a turismului de nișă (vânătoare, pescuit sportiv, turism viticol, ecvestru, literar) precum și lipsa unor strategii specifice;</p> <p>- numărul redus și/sau absența structurilor de promovare și informare turistică (lipsa unei agenții regionale de promovare a turismului, insuficiența indicatoarelor turistice și a panourilor informative multilingve);</p> <p>- slaba calitate a infrastructurii de acces, în special a drumurilor județene din anumite microregiuni turistice (Țara Oașului, Crasna-Codru);</p> <p>- nivelul scăzut al infrastructurii de acces, utilități dar și al echipamentelor în spațiul rural;</p> <p>- circulație turistică relativ modestă, cu excepția reședințelor de județ, și durată medie a șederii limitată la 2 zile;</p> <p>- diminuarea capacității de cazare existente în județul Satu Mare la nivelul anului 2014 (1.961 locuri) față de anul 2009 (2.629 locuri);</p> <p>- sezonalitatea activității turistice, aspect care se reflectă în utilizarea lacunară a infrastructurii turistice, a forței de muncă, având repercusiuni</p>

<p>branding, prin introducerea unui brand comun, valorificând patrimoniul religios și imaterial al zonei de frontieră: Drumul prunelor, Circuitul bisericilor medievale, Tur gastronomic, Drumul Mariei.</p>	<p>asupra duratei de amortizare a investiției și rentabilității;</p> <ul style="list-style-type: none"> - ritmul lent de adaptare al serviciilor de cazare la standardele Uniunii Europene; - predominanța hotelurilor individuale și slaba afiliere la rețele hoteliere; - cu excepția Aqua Medica, sectorul balnear românesc al arealului analizat se caracterizează printr-o slabă dezvoltare a serviciilor medicale specializate.
Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> - revitalizarea stațiunilor sezoniere de interes local din zona Oașului, crearea de noi stațiuni turistice (Luna Șes); - interes internațional sporit pentru turismul de sănătate și recreere, care se adresează unei palete largi de potențiali turiști; - dezvoltarea orașelor termale: stațiuni ce oferă oportunități remarcabile de recreere, agrement și divertisment, personal medical profesionist, patrimoniu construit de calitate și spații verzi; - realizarea proiectelor de infrastructură (prelungirea autostrăzii M3 până la frontiera cu Ucraina, construirea drumului expres Baia Mare – Petea); - diversitatea etnică și cultura populară păstrată încă nealterată în spațiul rural; - promovarea ocupațiilor și tradițiilor locale, a culturii gastronomice, a patrimoniului construit prin integrarea lor în circuite turistice transfrontaliere; - prezența ariilor protejate de interes comunitar în zona frontierei de stat favorizează crearea unor parcuri naturale transfrontaliere; - cooperarea transfrontalieră cu țările vecine (Ucraina, Slovacia) în vederea atingerii obiectivului coeziunii economice și sociale. 	<ul style="list-style-type: none"> - reorientarea cererii turistice interne către destinații din județele învecinate (Maramureș, Bihor, Hajdú-Bihar și Borsod-Abaúj-Zemplén), care oferă produse turistice similare; - competiția acerbă pe segmentul turismului de sănătate, urmare a atracției exercitate de complexe balneare din Ungaria (mai ales din județul Hajdú-Bihar), intens promovate și recunoscute prin diversitatea și calitatea ridicată a serviciilor; - crearea, în mod eronat, a unei imagini negative despre regiune, conturate pe fondul prezenței minorității rome (în microregiunea Fehérgyarmat, spre exemplu, depășind din punct de vedere numeric media națională), sărăciei, poziției periferice, ratei ridicate a șomajului în județul Szabolcs-Szatmár-Bereg (16,1% în anul 2013); - slaba conștientizare a oportunităților și beneficiilor generate de către dezvoltarea sectorului turistic.

7.3. Strategia de dezvoltare a turismului transfrontalier. Propuneri, obiective, proiecte

În context transfrontalier, dezvoltarea sustenabilă și integrată a turismului constituie un deziderat care se bazează pe îmbinarea unor puncte forte comune ambelor județe:

- a) preț și accesibilitate;
- b) resursele atractive (aparținând cadrului natural și resursele turistice antropice);
- c) autenticitate și apartenență.

Analiza punctelor forte și oportunităților strategice identificate la nivelul județelor Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg indică faptul că oferta turistică a acestui areal răspunde nevoilor turiștilor vis-a-vis de menținerea sănătății și vitalității, descoperirea unui patrimoniu natural și cultural divers, care valorificat în mod corespunzător, este capabil să ofere experiențe multiple. Acțiunile care vizează dezvoltarea turismului transfrontalier din acest areal se sprijină pe spiritul de inițiativă al autorităților publice județene și locale, al agenților economici, instituțiilor culturale și organizațiilor neguvernamentale care, prin cooperare și elaborarea unor proiecte comune, au reușit să aducă în atenția turiștilor atracțiile nebanuite din aceste județe, precum:

- Drumul bisericilor medievale, valorificând moștenirea culturală și religioasă deosebită conservată în Bazinul Carpatic (județele Satu Mare, Szabolcs-Szatmár-Bereg și regiunea Transcarpatia), rezultată în urma întrepătrunderii creștinismului apusean cu ortodoxismul;
- Turul moștenirii culturale în zona Nyírség, care dezvăluie un ținut încărcat de istorie și spiritualitate, axat pe ruta Nyíregyháza - Máriapócs - Nyírbátor - Carei - Căpleni;
- Turul gastronomic, aducând în prim-plan patrimoniul culinar al acestor zone, promovate prin intermediul site-urilor turistice drept „meleguri de leac” și „câmp al zânelor”, ultimul fiind un atribut împrumutat din opera lui Móricz Zsigmond (Móricz, 1920, citat de Deák et al., 2012, p. 6);
- Drumul prunelor, valorificând una dintre resursele cele mai de preț din zonele Bereg, Szatmár și Oaş - un soi de prune aparte, bază a renumitei țuici produse după metode tradiționale, a magiunului și dulcețurilor care îi desfată pe vizitatorii acestor meleguri;
- Descoperirea orașelor Carei și Nyírbátor prin intermediul unor programe ecvestre, culturale și gastronomice, de recreere, terapeutice și wellness, combinate cu excursii de studiu și cantonament pentru sportivi.

7.4. Obiective și priorități strategice ale dezvoltării turismului transfrontalier în județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg

În urma analizei resurselor turistice, a infrastructurii și nivelului competitivității în sectorul turistic investigat au fost identificate câteva zone prioritare pentru dezvoltarea turismului, corelate de asemenea cu principalele orientări strategice vehiculate în Master Planul pentru Dezvoltarea

Turismului Național al României (2007-2026), Master Planul pentru Dezvoltarea Turismului Balnear (2009), Strategia de Dezvoltare a Județului Szabolcs-Szatmár-Bereg (2014-2020) și Strategia de Dezvoltare a Județului Satu Mare (2014-2020).

Obiectivul general vizează stimularea competitivității în regiunea de graniță prin dezvoltarea turismului transfrontalier în județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg. O posibilă strategie propune ca direcții principale dezvoltarea și promovarea următoarelor tipuri de turism: de sănătate, cultural (religios, de vizitare, creativ, legat de evenimente culturale), rural și de agrement (de week-end).

Obiectivele specifice de relansare a turismului în sectorul nordic al frontierei de stat româno-ungară urmăresc creșterea competitivității economice prin armonizarea inițiativelor din domeniul turismului și ramurile conexe, prin implicarea activă a autorităților publice, sectorului privat, mediului academic, în vederea creșterii calității și diversificării ofertei turistice, creșterii numărului de turiști în regiune și implicit a veniturilor obținute din turism. Pentru a putea înfrunța concurența tot mai acerbă, o posibilă soluție este oferită de cooperarea între organizațiile cu profil turistic situate de o parte și de alta a graniței, în vederea realizării și promovării unor pachete turistice comune, pe fundalul oportunităților create de atragerea fondurilor structurale. Obiectivele specifice ale strategiei de relansare a turismului în arealul de studiu sunt următoarele:

1. Modernizarea infrastructurii turistice, investiții în amenajarea și promovarea unor stațiuni turistice noi;
2. Reabilitarea patrimoniului istoric și cultural în vederea valorificării eficiente ca obiectiv turistic de interes național, regional și local;
3. Înființarea unui cluster pe segmentul de wellness;
4. Promovarea brandurilor turistice ale regiunii de graniță;
5. Diversificarea ofertei turistice prin dezvoltarea turismului de nișă.

Rezultate preconizate:

- creșterea numărului de turiști, a duratei medii a șederii și implicit a veniturilor realizate din turism (atât directe cât și indirecte);
- îmbunătățirea calității serviciilor și susținerea dezvoltării unei baze de cazare de confort sporit (aparținând categoriei 4 și 5 stele);
- promovarea mărcilor turistice regionale construite pe baza proiectelor comune;
- diversificarea segmentelor țintă de turiști;
- asigurarea unei platforme de colaborare între actorii implicați în turism în vederea dezvoltării unor produse turistice superioare;

- atragerea de noi investiții private sau în parteneriat public-privat, promovarea antreprenoriatului.

CONCLUZII

Rezultatele studiului confirmă faptul că sectorul ungar reușește o valorificare superioară a potențialului turistic, fiind caracterizat printr-un grad ridicat de accesibilitate, capacitate de cazare superioară și număr mare de turiști, fapt ce denotă o vizibilitate sporită a ofertei în rândul turiștilor (mai ales străini). Astfel, un prim pas de realizat pentru județul Satu Mare este eliminarea acestui dezavantaj prin exploatarea tuturor punctelor forte pe care le are (în special arealul turistic al Munților Oaș - Gutâi). Conservând elemente de mare atractivitate turistică (peisajul pitoresc, izvoarele minerale, ocupațiile tradiționale și obiceiurile de nuntă), alături de investițiile demarate pentru extinderea infrastructurii de agrement, Țara Oașului poate furniza un produs turistic competitiv adresat atât turiștilor interni cât și străini.

Aplicarea metodei rangurilor reale a evidențiat faptul că deși dețin o paletă apropiată de resurse care permit dezvoltarea unor forme de turism similare, principalele hotspot-uri turistice rămân momentan Hajdúszoboszló și Debrecen, urmate la distanță de Nyíregyháza și Satu Mare. Prin urmare propagarea fenomenului turistic depinde în mare măsură de: accesibilitate, nivelul infrastructurii de bază, confortul, diversitatea și calitatea serviciilor, imaginea destinației, promovarea și distribuția produsului turistic, tradiția valorificării turistice.

Pentru a face față competiției tot mai acerbe reprezentate de județele învecinate (în special Hajdú-Bihar pe segmentul turismului balnear și Maramureș pe segmentul turismului rural) se recomandă instituirea unor relații de colaborare și crearea de parteneriate, capabile să confere arealului studiat un avantaj competitiv. Cele două județe învecinate, grație unor puncte forte precum: diversitatea resurselor atractive aparținând cadrului natural, patrimoniul cultural, eterogenitatea etnică, poate susține dezvoltarea unor tipuri de turism specifice. În acest sens se impune pe viitor modernizarea amenajărilor balneare existente, a structurilor de primire turistică și drumurilor de acces, includerea în circuitul turistic a unor obiective puțin cunoscute dar cu potențial ridicat de atractivitate turistică, alături de conceperea și promovarea unor produse noi, orientate mai ales spre activități și experiențe inedite (turismul activ), capabile să aducă un plus de valoare ofertei turistice ale regiunii.

În concluzie, acțiunile vizând dezvoltarea turismului transfrontalier din acest areal trebuie sprijinite pe spiritul de inițiativă al autorităților publice județene și locale, agenților economici, instituțiilor culturale și organizațiilor neguvernamentale care, prin cooperare și elaborarea unor proiecte comune, pot aduce în atenția turiștilor atracțiile nebănuite din județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Bădulescu, D., 2013. *Dezvoltarea și finanțarea afacerilor antreprenoriale: particularități în turism*. Cluj-Napoca: Presa Univesitară Clujeană.
2. Bâtea (Bota), Cătălina-Maria și Nicula, A. S., 2014. Heritage Tourism in the Cross-border Area of Satu Mare (Romania) and Szabolcs-Szatmár-Bereg (Hungary) Counties. În: M. Skakum (ed.), *2nd Belgrade International Tourism Conference Proceedings*. Belgrad: Colegiul de Turism, p. 291-302.
3. Bâtea (Bota), Cătălina-Maria, 2014a. Assessing the Touristic Potential Value in Satu Mare (Romania) and Szabolcs-Szatmár-Bereg (Hungary) Counties. *Revista de turism – Studii și cercetări în turism*, 18, p. 77-82.
4. Bâtea (Bota), Cătălina-Maria, 2014b. Cross-border Projects – Means for Sustainable Tourism Development along the Romanian-Hungarian Border. *Analele Universității din Oradea – Seria Geografie*, TOM XXIV(2), p. 134-142.
5. Bâtea (Bota), Cătălina-Maria, 2015. Types of Tourism Associated with Ground-Water Resources in the Adjoining Counties of Satu Mare and Szabolcs-Szatmár-Bereg. În: G. Șerban et al. (eds.), *Volumul Conferinței Internaționale „Aerul și apa - componente ale mediului”*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, p. 500-507.
6. Benabdallah, J. și Tomatis, J. 2009. *Master Plan pentru Dezvoltarea Turismului Balnear. Faza 2*. [Online] Disponibil la: <http://www.mdrap.ro/turism/studii---strategii> [Accesat 10 iunie 2015].
7. Borgatti, S., 2002. *NetDraw Software for Network Visualization*. Lexington: Analytic Technologies.
8. Borgatti, S., Everett, M. și Freeman, L., 2002. *Ucinet for Windows: Software for Social Network Analysis*. Harvard: Analytic Technologies.
9. Bramwell, B. și Lane, B., 2000. Collaboration and Partnerships in Tourism Planning. În: B. Bramwell și B. Lane (eds.), *Tourism Collaboration and Partnerships: Politics, Practice and Sustainability*. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney: Channel View Publications, p. 1-20.
10. Ciangă, N., 2007. *România: geografia turismului*. Ediția a II-a. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
11. Cocean, P. și Dezsi, Șt., 2009. *Geografia turismului*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
12. Coman, Gh. (2007) *Statistică: Teorie și aplicații*, Iași: Editura Pim.

13. Deák, A., Szép, I. J. și Kinál, Marta, 2012. A Mouthful of Fairy-Fields: Wandering from Szabolcs to Szatmár. Nyíregyháza: Agenția de Dezvoltare Regională și Management Environmental a Județului Szabolcs-Szatmár-Bereg.
14. Dinu, Mihaela, 2006. *Geografia turismului*. Ediția a IV-a. București: Editura Didactică și Pedagogică.
15. Durand, F. și Nelles, Jen, 2013. Binding Cross-Border Regions: an Analysis of Cross-Border Governance in Lille-Kortrijk-Tournai Eurometropolis. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 105(5), p. 573-590.
16. Firu, L., 2006. *Diagnosticul și strategia de dezvoltare a turismului balnear în România*. Timișoara: Editura Mirton.
17. Günther, W. și Winkler, Karen, 2007. *Sustainable Tourism Development in the Baltic Sea Region. A Guideline for Strategic Cooperation in Tourism*. [Online] Disponibil la: http://www.nit-kiel.de/fileadmin/user_upload/pdf/Agora-Toolbox-Strategic_Cooperation_MS_3July2007.pdf [Accesat 25 februarie 2014].
18. Hall, M. C., 2004. Small Firms and Wine and Food Tourism in New Zealand: Issues of Collaboration, Clusters and Lifestyles. În: T. Rhodri (ed.), *Small Firms in Tourism: International Perspectives*. Londra: Elsevier, p. 167-181.
19. Hanneman, R. A. și Riddle, M., 2005. *Introduction to Social Network Methods*. [Online] Disponibil la: <http://www.faculty.ucr.edu/~hanneman/nettext/> [Accesat 4 octombrie 2014].
20. Ilieș, Al., 2003. *România între milenii. Frontiere, areale frontaliere și cooperare transfrontalieră: studiu geografic*. Oradea: Editura Universității din Oradea.
21. Knippenberg, H. și Markusse, J., 1999. 19th and 20th Century Borders and Border Regions in Europe. În: H. Knippenberg și J. Markusse (eds.), *Nationalising and Denationalising European Border Regions, 1800–2000. Views from Geography and History*. Dordrecht, London, Boston: Kluwer Academic, p. 1-19.
22. Medeiros, E. J., 2010. Old vs. Recent Cross-border Cooperation: Portugal–Spain and Norway–Sweden. *Royal Geographical Society*, 42(4), p. 434-443.
23. Milenković, M., 2012. Ecoregionalism: Factor Cross-Border Cooperation and Tourism Development. *Procedia - Social and Behavioral Science*, 44, p. 236-240.
24. Naoum, S. și Tsanis, I., 2004. Ranking Spatial Interpolation Techniques using a GIS-based DSS. *Global Nest*, 6(1), p. 1-20.
25. Nelea, N.-M. 2006. Utilizarea metodei rangurilor reale pentru ierarhizarea multicriterială a noilor state membre ale Uniunii Europene, prin prisma indicatorilor calității vieții. *Analele Universității din Oradea. Științe Economice*, TOM XV(1), p. 690-694.

26. Pechlaner, H., Abfalter, D. și Raich, Frieda, 2002. Cross-Border Destination Management Systems in the Alpine Region–The Role of Knowledge Networks on the Example of AlpNet. În: R. Bouncken și S. Pyo (eds.), *Knowledge Management in Hospitality and Tourism*. New York: Editura Haworth, p. 89-108.
27. Popa, N., 2006. *Frontiere, regiuni transfrontaliere și dezvoltare regională în Europa mediană*. Timișoara: Editura Universității de Vest.
28. Richards, G., 2001. The Development of Cultural Tourism in Europe. În: G. Richards (ed.), *Cultural Attractions and European Tourism*. Wallingford: CABI, p. 3-29.
29. Richards, G., 2011. Creativity and Tourism. The State of the Art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), p. 1225-1253.
30. Ricq, C., 2006. *Handbook of Transfrontier Co-operation*, [Online] Disponibil la: <https://secure2.gov.mt/localgovernment/file.aspx?f=5703> [Accesat 17 martie 2015].
31. Rîmboi, V., 2010. *România: patrimoniu turistic*. Iași: Editura Pim.
32. Săgeată, R. și Baroiu, D., 2004. *Granițele de stat ale României - între tratatele internaționale și dictatele de forță*. Iași: Princeps Edit.
33. Scott, N., Baggio, R. și Cooper, C., 2008. *Network Analysis and Tourism: From Theory to Practice*. Clevedon, Buffalo, Toronto: Channel View Publications.
34. Smith, Melanie și Puczko, L., 2009. *Health and Wellness Tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
35. Stăncioiu, Aurelia-Felicia, Băltescu, Codruța-Adina, Botoș, Andreea și Pârgaru, I., 2013. Aspecte conceptuale privind marketingul turismului balnear din România. *Economie teoretică și aplicată*, 20(2), p. 124-137.
36. Timur, S. și Getz, D., 2008. A Network Perspective on Managing Stakeholders for Sustainable Urban Tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 20(4), p. 445-461.
37. Veema, J., 2012. Internationalizing the Spatial Identity of Cross-Border Cooperation. *European Planning Studies*, 20(10), p. 1647-1666.
38. Consiliul Județean Satu Mare, 2013. *Strategia de Dezvoltare a Județului Satu Mare 2014-2020*. [Online] Disponibil la: http://cjsm.ro/proiecte/dezvoltare_regionala/strategii/ [Accesat 16 mai 2015].
39. Institutul Național de Statistică, 2015. *Baza de date TEMPO - serii de timp*. [Online] Disponibil la: <http://statistici.INSSE.ro/shop/?lang=ro>.
40. MEGAKOM. Agenția de Dezvoltare Regională și Management Environmental a Județului Szabolcs-Szatmár-Bereg, 2013. *Strategia de Dezvoltare a Județului Szabolcs-Szatmár-Bereg*

2014-2020. [Online] Disponibil la: http://www.terport.hu/webfm_send/4207 [Accesat 17 mai 2015].

41. Oficiul Central de Statistică al Ungariei (KSH), 2015. *Baza de date*. [Online] Disponibil la: <http://www.ksh.hu/>.

42. Organizația Mondială a Turismului, 2007. *Masterplanul pentru Dezvoltarea Turismului Național al României 2007-2026*. [Online] Disponibil la: http://www.mdrl.ro/_documente/turism/studii_strategii/masterplan_partea1.pdf [Accesat 12 iunie 2015].